

Drs. C.J.M. Spierings

Med. No. 341

G.H. Wolsink

DE OPVOLGERS EN HUN BEDRIJVEN

Maart 1986

SIGN: L 27-341
EX. NO: B
MLV:

Landbouw-Economisch Instituut

Afdeling Structuuronderzoek

REFERAAT

DE OPVOLGERS EN HUN BEDRIJVEN

Spierings, C.J.M. en G.H. Wolsink

Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut, 1986

39 p., tab., fig.

Dit rapport geeft een inzicht in de opvolgingssituatie in 1984 en de ontwikkelingen sinds 1980. Ingegaan is op de bedrijfsomvang, het bedrijfstype en de leeftijd van de bedrijfshoofden met een opvolger, zowel op landelijk als regionaal niveau. Deze gegevens zijn in verband gebracht met de leeftijd, werkring en schoolopleiding van de opvolgers.

Bedrijfsopvolging/Landbouwbedrijven/Tuinbouwbedrijven/Bedrijfsomvang/Bedrijfstype/Opleiding/Nederland

Overname van de inhoud toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

Inhoud

	Blz.
WOORD VOORAF	5
SAMENVATTING	7
1. INLEIDING	10
2. MEER OPVOLGERS OP GROTE BEDRIJVEN	12
2.1 Inleiding	12
2.2 Veel opvolgers in melkveehouderij	12
2.3 Steeds meer opvolgers op grote bedrijven	13
2.4 Opvolging vaak al in vroeg stadium actueel	15
2.5 Grote regionale verschillen	17
3. ALS HET AAN DE OPVOLGERS LIGT...	19
3.1 Inleiding	19
3.2 Ook meer vrouwelijke opvolgers	19
3.3 Helft opvolgers ouder dan 25 jaar	20
3.4 Merendeel opvolgers werkt thuis	20
3.5 Onderwijsniveau gestegen	22
3.6 Hoogste opleiding in noordelijke provincies en polders	23
4. MEER BEDRIJFSOPVOLGERS: hoe nu verder?	26
4.1 Vertraagde vermindering aantal bedrijven	26
4.2 Produktiebeperkende maatregelen	27
4.3 Middelbaar agrarisch onderwijs	27
BIJLAGEN	28
1. Opvolging naar bedrijfstype en bedrijfsomvang in 1980 en 1984	28
2. Aantal bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder, opvolgingspercentage en leeftijdsopbouw opvolgers per provincie en landbouwgebied in 1980 en 1984	30
3. Opvolgingspercentage naar leeftijd bedrijfshoofd, bedrijfsomvang en bedrijfstype per provincie en landbouwgebied in 1984	35

Woord vooraf

Elke vier jaar worden er bij de landbouwtelling enkele vragen gesteld over de bedrijfsopvolging. Dit gegeven is onder andere van belang voor een inzicht in het toekomstig verloop van het aantal land- en tuinbouwbedrijven en voor het beleid inzake de bedrijfsovername.

Het Landbouw-Economisch Instituut verrichtte in de afgelopen jaren diverse onderzoeken naar de opvolgingssituatie in de land- en tuinbouw. Dit gebeurde op basis van door het CBS bij de landbouwtellingen verzamelde gegevens.

Over de opvolgingssituatie in de jaren tot en met 1984 zijn onlangs in de landbouwbladen enkele artikelen gepubliceerd van de hand van LEI-medewerkers Spierings en Wolsink. Deze zijn hier samengevoegd en aangevuld met nieuwe gegevens. In een volgende fase - in de loop van 1986 af te ronden - zal informatie worden geboden over de omvang, de aard en de achtergrond van de recente veranderingen in de opvolgingssituatie.

Het onderzoek is uitgevoerd door drs. C.J.M. Spierings en G.H. Wolsink van de afdeling Structuuronderzoek.

De Directeur,

J. de Veer

Den Haag, maart 1986

Samenvatting

- Doel en opzet van het onderzoek

Het LEI onderzoekt elke vier jaar de opvolgingssituatie op de land- en tuinbouwbedrijven. Met het oog op de toekomstige ontwikkeling van het aantal bedrijven is het nodig te weten welke bedrijven over een opvolger beschikken. Verder wordt de toekomst van de agrarische beroepsbevolking mede bepaald door het aantal en de kwaliteit van de opvolgers.

Het onderzoek geeft inzicht in een aantal kenmerken van de bedrijven, bedrijfshoofden en opvolgers op zowel landelijk als regionaal niveau. Uitgangspunt vormt de CBS-landbouwtelling van 1984 over mannelijke en vrouwelijke opvolgers. Deze gegevens zijn vergeleken met de situatie in 1980.

- Veel opvolgers op grote melkvee- en glastuinbouwbedrijven

In 1984 had één op de twee melkvee- en glastuinbouwbedrijven een opvolger tegenover een op de drie bij de andere bedrijfstypen. In vergelijking met vier jaar eerder zijn er bij vrijwel alle typen meer opvolgers. Het sterkst was de stijging in de melkveehouderij met ongeveer 25 procent.

Van alle hoofdberoepsbedrijven met een opvolger heeft ruim de helft een omvang van meer dan 190 sbe. Deze bedrijven zullen over het algemeen als hoofdberoepsbedrijf worden voortgezet. Op de middelgrote en kleine bedrijven zijn er minder opvolgers. Bij de kleine bedrijven daalde dit aantal tussen 1980 en 1984, terwijl er bij de middelgrote bedrijven meer opvolgers zijn gekomen. Dit kan er op wijzen dat een deel van de agrarische jongeren zich alsnog als opvolger heeft aangemeld, omdat ze geen geschikt ander werk konden vinden. Een rol speelde waarschijnlijk ook dat er meer opvolgers zijn gebleven als gevolg van een geringer vertrek dan wel door vertraging in de bedrijfsovername. Een ander deel van de opvolgers heeft een baan buiten het ouderlijk agrarisch bedrijf. Waarschijnlijk zal deze groep het bedrijf te zijner tijd als nevenbedrijf verkleind voortzetten.

De opvolgingssituatie vertoont regionaal een gevarieerd beeld. De regionale verschillen hangen samen met de omvang van de bedrijven en het bedrijfstype. In alle provincies waren er in 1984 meer opvolgers dan in 1980. Het sterkst was de stijging in Noord-Brabant en Limburg.

Vooraf het aantal opvolgers bij bedrijfshoofden tussen de 60 en 65 jaar op grote melkveebedrijven nam toe. Mede met het oog op de opvolging heeft een aanzienlijk aantal boeren de melkveestapel uitgebreid. Deze ontwikkeling vond plaats voor de invoering van

de superheffing. Bijna één op de zes boeren en tuinders met een opvolger is ouder dan 65 jaar. Doorgaand gaat het om vader-zoon bedrijven, die in de vorm van een maatschap gemeenschappelijk worden geëxploiteerd. Meestal heeft de jongere generatie, die vaak de dertig al is gepaseerd, de leiding.

- Meer oudere thuis meewerkende opvolgers

In 1984 waren er in totaal bijna 25 duizend opvolgers van wie 532 vrouwen. De groep vrouwelijke opvolgers wijkt af van het algemene beeld, zowel naar leeftijd als naar opleiding en werkring. Na 1980 zijn er niet alleen meer mannelijke maar ook meer vrouwelijke opvolgers bijgekomen.

De helft van de opvolgers is ouder dan 25 jaar. Gezien de omvang en het soort bedrijven waarop ze werken, is het te verwachten dat de meesten binnen enkele jaren het bedrijf van hun ouders hebben overgenomen. Het aantal opvolgers boven de twintig jaar is sinds vier jaar geleden flink toegenomen. Dit zou er op kunnen wijzen dat de toename vooral is veroorzaakt door agrarische jongeren die voorheen niet aan opvolging dachten, maar onder invloed van de verminderde arbeidsmogelijkheden buiten de agrarische sector wel plannen in deze richting hebben gekregen. Het kan ook zijn dat er meer opvolgers op de bedrijven zijn gebleven.

Van alle opvolgers werkt ruim tachtig procent op het ouderlijk bedrijf. In de melkveehouderij en de glastuinbouw ligt dat percentage vanwege meer grote bedrijven hoger dan bij de andere bedrijfstypen. Naarmate de bedrijven groter zijn, werken er meer opvolgers thuis.

- Onderwijsniveau gestegen

Ruim de helft van de opvolgers heeft middelbaar agrarisch onderwijs. De situatie verschilt per bedrijfstype. Het hoogst was het percentage in de akkerbouw (67%) en het laagst in de glastuinbouw (34%). Het onderwijsniveau van de opvolgers is tussen 1980 en 1984 in een snel tempo op een hoger niveau gekomen. Dit geldt voor alle bedrijfstypen en grootteklassen. In de toekomst zal een steeds groter deel van de bedrijfshoofden een middelbare agrarische schoolopleiding als basis voor zijn beroep hebben.

- Toekomstige ontwikkelingen

Als gevolg van het grotere aantal opvolgers zal de vermindering van het aantal hoofdberoepsbedrijven in de komende jaren waarschijnlijk in een gematigder tempo verlopen dan voorheen. Daaraan draagt ook het toegenomen aantal grote bedrijven bij.

Produktiebeperkende maatregelen als superheffing en interimwet zouden in tegengestelde richting kunnen werken b.v. bij agrarische jongeren die buiten het ouderlijk bedrijf werken en het overgenomen bedrijf als nevenbedrijf aanhouden. Daar staat tegenover dat een ander deel van de agrarische jongeren de voorkeur kan hebben gegeven aan een zelfstandig agrarisch bestaan boven een onzekere situatie op de arbeidsmarkt voor het uitoefenen van een niet-agrarisch beroep. Voor meer inzicht in het opvolgingsgebeuren zijn aanvullende gegevens nodig.

1. Inleiding

De laatste paar jaar neemt, in tegenstelling tot de voorafgaande periode, het aantal meewerkende zoons in de land- en tuinbouw toe. Deze ombuiging houdt verband met de tot voor kort vrij gunstige inkomensontwikkeling in de agrarische sector. Van invloed kunnen ook zijn geweest de verminderde arbeidsmogelijkheden buiten deze sector. Verder kan het groter worden van de bedrijven een rol hebben gespeeld. Het merendeel van de opvolgers is te vinden in de categorie meewerkende zoons. Het ligt dan ook voor de hand dat tegelijk met de toename van het aantal meewerkende zoons er ook meer toekomstige opvolgers zijn. De toename was zo groot, dat het niveau van het begin van de jaren zeventig weer is bereikt. Daar staat een nog steeds teruglopend aantal agrarische bedrijven tegenover.

Voor het verkrijgen van inzicht in de veranderingen in de landbouwstructuur is onder meer kennis nodig over de opvolgingssituatie, d.w.z. de aanwezigheid van een opvolger op agrarische bedrijven. In eerste instantie is het van belang te weten:

- hoeveel opvolgers er beschikbaar zijn voor het overnemen van agrarische bedrijven;
- op welke bedrijven (bedrijfstype, bedrijfsomvang) zij willen opvolgen;
- hoe de regionale spreiding in de opvolgingssituatie is.

Het LEI onderzocht al eerder de bedrijfsopvolging door gebruik te maken van CBS-gegevens van de landbouwtellingen van 1968, 1972, 1976 en 1980. Over de opvolgingssituatie in 1984 en de ontwikkelingen in de daaraan voorafgaande vier jaar zijn onlangs enkele artikelen in de landbouwbladen verschenen. Deze zijn hier samengevoegd en aangevuld met nieuwe gegevens. In een volgende fase zal informatie worden geboden over de aard en de omvang van recente veranderingen in de opvolgingssituatie en van de betekenis van een aantal factoren die dit proces beïnvloeden.

Het onderzoek gaat over hoofdberoepsbedrijven 1) in de land- en tuinbouw van bedrijfshoofden van vijftig jaar en ouder. Het Centraal Bureau voor de Statistiek telde in 1980 voor het eerst ook de vrouwelijke opvolgers. Deze werkwijze is in 1984 herhaald.

Van een opvolger is sprake als deze op de teldatum nadrukkelijk door het bedrijfshoofd kan worden aangewezen. Wanneer bij de telling de opvolging nog onzeker was, is geen opvolger geteld. Indien er meer dan één opvolger was per bedrijf is alleen de oudste geteld.

- 1) Buiten de telling bleven: nevenbedrijven, bedrijven kleiner dan 10 sbe en bedrijven van rechtspersonen (B.V., N.V., Staatsbedrijven, K.I-stations e.d.).

Opgemerkt moet worden dat de aanwezigheid van een opvolger niet hetzelfde is als feitelijke bedrijfsovername. Aan de overdracht gaat dikwijls een gezamenlijke voorbereidingsperiode van vijf tot tien jaar vooraf, welke gepaard kan gaan met een geleidelijke overdracht (b.v. maatschap) of uiteindelijk een directe overdracht ineens. Bij een analyse van een voorafgaande periode - 1976 tot 1980 - bleek dat de aanwezigheid van een opvolger niet zonder meer inhoudt dat het bedrijf wordt overgenomen (Spierings en Wolsink 1984). Op sommige bedrijven is de opvolging na enige tijd verdwenen of is het bedrijf opgeheven. Evenmin betekent de afwezigheid van een opvolger dat het betreffende bedrijf niet zal worden overgenomen. Verder is naar voren gekomen dat op een aantal bedrijven - waar het bedrijfshoofd 55 jaar of ouder was - er alsnog een potentiële opvolger is gekomen. Deze ontwikkelingen worden in de tweede fase - in de loop van 1986 - nader bekeken.

2. Meer opvolgers op grote bedrijven

2.1 Inleiding

De landbouwtelling van 1984 bracht - voor het eerst sinds een lange reeks van jaren - een stijging van het aantal opvolgers in de land- en tuinbouw aan het licht. Wat betekent die stijging voor de toekomstige ontwikkeling van het aantal bedrijven? Om daarin inzicht te krijgen, is het nodig meer te weten over de betrokken bedrijven en over de opvolgers zelf. Veel gegevens ontbreken nog, maar enig licht kan al worden geworpen op de achtergronden van deze nieuwe ontwikkeling.

In dit hoofdstuk komen enkele kenmerken van de bedrijven en de huidige bedrijfshoofden aan de orde: bedrijfsomvang, bedrijfstype, en de leeftijd van het bedrijfshoofd. Een en ander wordt gezien op landelijk en regionaal niveau.

2.2 Veel opvolgers in melkveehouderij

Als oorzaak van de toegenomen belangstelling voor bedrijfsopvolging wordt nogal eens de werkloosheid buiten de agrarische sector genoemd. Zo zou een deel van de agrarische jongeren langer op het ouderlijk bedrijf blijven werken of daar alsnog zijn gaan werken. Van invloed is ongetwijfeld ook geweest het gestegen aantal middelgrote en grote bedrijven in de melkveehouderij, glastuinbouw en akkerbouw.

Dergelijke ontwikkelingen betekenen een spanningsveld tussen enerzijds de toegenomen opvolgingsdruk en anderzijds de beperkte mogelijkheden tot produktieuitbreiding in de melkveehouderij en intensieve veehouderij. In eerstgenoemde sector blijkt het aantal opvolgers bovendien relatief groot te zijn.

De landbouwtelling van 1984 laat zien, dat in de melkveehouderij en de glastuinbouw een op de twee hoofdberoepsbedrijven met een bedrijfshoofd van vijftig jaar of ouder een opvolger heeft. Bij de andere bedrijfstypen, zoals de intensieve veehouderij, de akkerbouw en de opengrondstuinbouw, was dit het geval bij een op de drie bedrijven (tabel 2.1).

Als men de uitkomsten van deze telling vergelijkt met die van vier jaar eerder, dan blijken er bij vrijwel alle bedrijfstypen meer opvolgers te zijn. Het sterkst was de stijging echter in de melkveehouderij met ongeveer 25 procent. Iets minder groot was de stijging in de akkerbouw en de intensieve veehouderij. Een teruggang van het aantal opvolgers was er daarentegen bij de gemiddelde bedrijven en de overige veehouderijbedrijven.

Tabel 2.1 Aantal bedrijven en opvolgers naar bedrijfstype in '84

Bedrijfstype	Aantal bedr. met bedrijfs- hoofd van 50 jaar of ouder	Aantal opvol- gers van 16 jaar of ouder	Toename 1984 t.o.v. 1980	Opvolgings- percentage in 1984
Melkveehouderij	27.655	13.457	26%	49
Intens. veeh.	4.392	1.602	16%	36
Overige veeh.	5.593	1.644	-15%	29
Akkerbouw	8.088	3.200	16%	40
Glastuinbouw	3.831	1.820	8%	48
Ov. tuinbouw	5.663	2.079	13%	37
Gecomb. bedr.	3.152	1.119	- 1%	36
Totaal	58.374	24.921	16%	43

Bron: CBS-Landbouwtelling.

Dat er op lang niet alle bedrijven een opvolger is, heeft meestal te maken met de omvang van de bedrijven en tot op zekere hoogte ook met de leeftijd van de bedrijfshoofden. De recente toename heeft hier eveneens voor een deel mee te maken. Gelet op de momenteel geldende produktiebeperkende maatregelen is vooral de situatie in de melkveehouderij en de intensieve veehouderij van belang.

2.3 Steeds meer opvolgers op grote bedrijven

Vooraf
Vooral veel grote bedrijven hebben een opvolger: van alle hoofdberoepsbedrijven met een opvolger heeft ruim de helft een omvang van meer dan 190 sbe. Aan te nemen valt dat deze opvolgers te gelegener tijd wel het ouderlijk bedrijf zullen overnemen en voortzetten als hoofdberoepsbedrijf. Bedrijven van meer dan 190 sbe zijn in de praktijk redelijk tot goed levensvatbare bedrijven. Het grote aantal opvolgers op dergelijke bedrijven kan dan ook niet direct als een verontrustend signaal worden opgevat.

Tabel 2.2 laat zien dat in 1984 drie van de vier bedrijven met meer dan 190 sbe een opvolger hadden. Dat er op sommige bedrijven met zo'n omvang geen opvolger is, houdt verband met o.a. de leeftijd van de mogelijke opvolger die b.v. nog geen zestien jaar is, of met onzekerheid over de beroepskeuze. In deze grootteklasse heeft zich ook de sterkste toename van het aantal opvolgers voorgedaan. De melkveebedrijven nemen daarvan het grootste deel voor hun rekening. De melkveehouderij wordt dan ook gekenmerkt door een hoog opvolgingscijfer, dat veel sterker is gestegen dan in de glastuinbouw en de akkerbouw. De relatief gunstige vooruitzichten in de melkveehouderij en de in een snel tempo voltrokken technische ontwikkelingen tussen 1980 en 1984 hebben waarschijnlijk mede tot deze toename geleid. (Zie ook bijlage 1).

Tabel 2.2 Aantal bedrijven en opvolgers naar bedrijfsomvang in 1984

Bedrijfsomvang (in sbe)	Aantal bedr. met bedrijfs- hoofd van 50 jaar of ouder	Aantal opvolgers van 16 jaar of ouder	Toename 1984 t.o.v. 1980	Opvolgingspercentage in 1984
10 - 70	15.787	2.307	-13%	15
70 - 110	9.579	2.439	- 4%	25
110 - 150	7.928	3.170	2%	40
150 - 190	6.502	3.493	22%	54
190 - 250	7.583	5.039	19%	66
250 - 350	6.569	4.990	39%	76
350 en meer	4.426	3.483	54%	79
Totaal	58.374	24.921	16%	43

Bron: CBS-Landbouwtelling.

Aanzienlijk minder opvolgers treft men aan op de middelgrote en kleine bedrijven. Het blijkt echter dat er tussen 1980 en 1984 meer opvolgers zijn bijgekomen op bedrijven van 150 tot 190 sbe. Dit kan er op wijzen dat een deel van de agrarische jongeren alsnog als opvolger is aangemeld, omdat er geen geschikte baan buiten het ouderlijk agrarisch bedrijf was te vinden. Ook bij bedrijven van 110 tot 150 sbe kan daarvan sprake geweest zijn, hoewel daar het aantal opvolgers de afgelopen jaren nagenoeg constant bleef. Voor een beter inzicht is een antwoord nodig op de vraag op hoeveel en wat voor soort bedrijven - type en omvang - de komst van een opvolger gepaard is gegaan met een sterke uitbreiding van de produktie. Daartoe ontbreken echter momenteel de gegevens.

Een verhoudingsgewijs gering aantal opvolgers kwam voor bij kleine bedrijven. Zo had een op de vijf bedrijven met minder dan 110 sbe een opvolger. In 1984 wilden 4.750 agrarische jongeren boer of tuinder worden op een dergelijk bedrijf tegen 5.200 in 1980. Op grond hiervan kan men niet zonder meer spreken van een verhoogde animo om een klein bedrijf over te nemen. De indruk is wel dat een deel van de opvolgers - al dan niet onder invloed van de beperkte mogelijkheden op de arbeidsmarkt - inderdaad tot overname geneigd zal zijn. De vraag is hoeveel van deze bedrijven levensvatbaar zullen zijn. Als men geen kans ziet het bedrijf uit te breiden of te intensiveren, zoals in de melkveehouderij (superheffing) en de intensieve veehouderij (interimwet), dan is de kans groot dat men in een moeilijke positie terechtkomt. Minder problemen zullen die opvolgers ondervinden met een werkkring buiten het ouderlijk agrarisch bedrijf, waarbij het bedrijf te zijner tijd als nevenbedrijf - vaak in verkleinde vorm - wordt voortgezet.

2.4 Opvolging vaak in vroeg stadium actueel

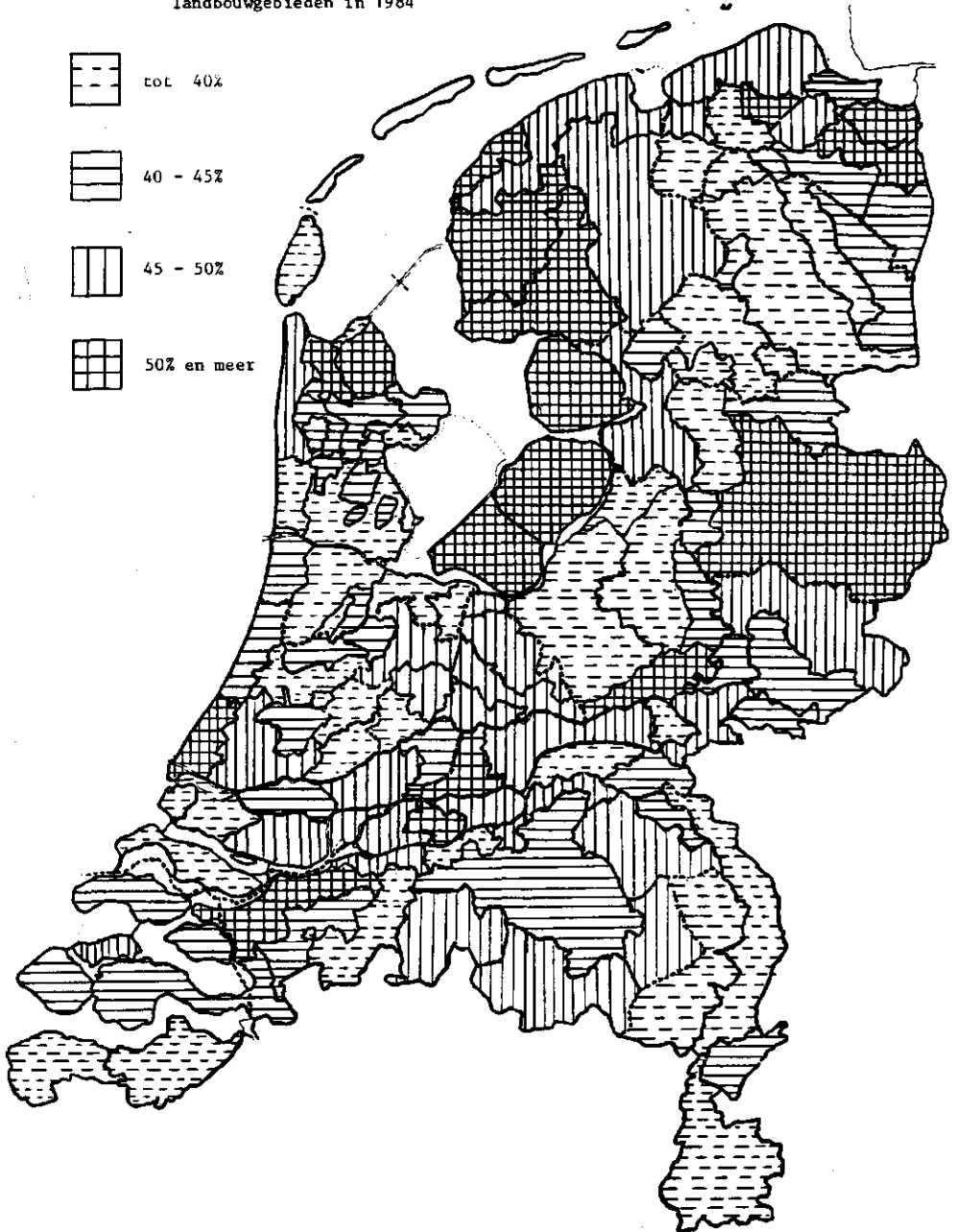
In de meeste gevallen is bedrijfsopvolging een duidelijke zaak. Vaak is al vroeg bekend wie te geleger tijd het bedrijf overneemt. Dit wil nog niet zeggen dat de bedrijfsovername zonder problemen verloopt. Een belangrijke vraag is of de ouders het bedrijf op een redelijke wijze aan hun zoon of dochter kunnen overdragen zonder de andere kinderen tekort te doen. Wel kan, als bijtijds vaststaat wie de opvolger is, tijdig worden ingespeeld op de bedrijfsoverdracht waarbij continuïteit van het bedrijf verzekerd dient te zijn.

Soms is er onzekerheid rond de bedrijfsopvolging, omdat de beroepskeuze van de mogelijke opvolger nog onvoldoende vaststaat. Het kan ook zijn dat de mogelijke opvolger te jong - nog geen zestien jaar - is. Deze situatie komt nogal eens voor bij bedrijfshoofden van vijftig tot vijfenvijftig jaar. Bij deze leeftijdsgroep zal het aantal opvolgers na verloop van tijd zijn toegenomen. Een dergelijk effect is niet nieuw en heeft zich altijd al voorgedaan. Voor de melkvee- en intensieve veehouderij-bedrijven speelt dit effect naar het zich laat aanzien het sterkst bij bedrijven van 150 tot 190 sbe en wat minder bij die van 190 tot 250 sbe. Dus bij bedrijven waar een vergroting nodig is om voort te blijven bestaan. Beperking van de mogelijkheid tot bedrijfsvergroting kan leiden tot een geringere animo om een bedrijf over te nemen.

Opmerkelijk is dat tussen 1980 en 1984 vooral het aantal opvolgers is toegenomen bij bedrijfshoofden tussen de 60 en 65 jaar (tabel 2.3). Dus in situaties waarin overname van het bedrijf meestal binnen afzienbare tijd zal plaatsvinden. Ook bij bedrijfshoofden van 50 tot 55 jaar zijn er meer opvolgers gekomen. De stijging bij beide leeftijdsgroepen heeft zich voornamelijk voorgedaan in de melkveehouderij, meestal op bedrijven groter dan 250 sbe. Mede met het oog op de opvolging heeft een aanzienlijk aantal boeren de melkveestapel uitgebreid. Deze ontwikkeling vond plaats vóór de produktiebeperkende maatregelen van kracht werden.

Verder is gebleken dat bijna een op de zes boeren en tuinders met een opvolger ouder is dan 65 jaar. Kennelijk is een deel van de opvolgers nog niet in de gelegenheid geweest het bedrijf over te nemen. In bijna de helft van de gevallen gaat het om grotere bedrijven. Vaak zijn het vader-zoon bedrijven, die in de vorm van een maatschap gemeenschappelijk worden geëxploiteerd. De oudere generatie blijft dan overwegend financieel betrokken bij het bedrijf, terwijl de dagelijkse leiding meestal berust bij de jongere generatie die vaak de dertig jaar al gepasseerd is.

Figuur 2.1 Opvolgingspercentages in de
landbouwgebieden in 1984

Bron: CBS-bewerking LEI.

Tabel 2.3 Aantal bedrijven en opvolgers naar leeftijd bedrijfs-
hoofden in 1984

Leeftijd be- drijfshoofd	Aantal bedr. met bedrijfs- hoofd van 50 jaar of ouder	Aantal opvol- gers van 16 jaar of ouder t.o.v. 1980	Toename 1984	Opvolgings- percentage in 1984
50 - 54	17.245	6.455	21%	37
55 - 59	16.735	7.401	14%	44
60 - 64	14.886	6.761	26%	45
65 - 69	6.070	2.759	10%	45
70 jaar en ouder	3.438	1.545	- 9%	44
Totaal	58.374	24.921	16%	43

Bron: CBS-Landbouwtelling.

2.5 Grote regionale verschillen

De opvolgingssituatie vertoont regionaal een gevarieerd beeld. Verhoudingsgewijs veel opvolgers - een op de twee bedrijven - komen voor in de IJsselmeerpolders, Oldambt in Groningen, de Klei- en Veenweidestreek in Friesland, Salland en Twente, het Westland en de Noordwesthoek in Noord-Brabant. Beduidend minder opvolgers - rond een op de drie bedrijven - treft men aan in Drenthe, Limburg, op De Veluwe, in de Lopikerwaard, de Krimpenerwaard en Zeeuws-Vlaanderen (figuur 2.1, zie ook bijlage 2 en 3).

De regionale verschillen hangen samen met de omvang van de bedrijven en het bedrijfstype. Een hoog opvolgingscijfer komt voor bij de grote akkerbouwbedrijven in de IJsselmeerpolders, de overwegend grote melkveebedrijven in Friesland en de vele grote glastuinbouwbedrijven in het Westland. Betrekkelijk laag zijn de opvolgingscijfers bij nagenoeg alle omvangsklassen en bedrijfstypen in Drenthe en Limburg.

In alle provincies waren er in 1984 meer opvolgers dan in 1980. Het sterkst was de stijging in Noord-Brabant met 970 opvolgers meer tegenover twee- tot driehonderd in de meeste andere provincies. Achtergrond hiervan is vooral de toename in deze provincie van het aantal grote melkveebedrijven en - zij het minder - varkensbedrijven. In 1984 kwam 60% van de opvolgers voor op bedrijven met meer dan 190 sbe tegen 48% in 1980. Landelijk gezien was dit resp. 54% en 46%. Het grotere aantal opvolgers in Noord-Brabant heeft vooral betrekking op de Meijerij, het Peelgebied en de Kempen. Daar is al vanaf 1976 - in tegenstelling tot andere gebieden - sprake van een toename, zij het minder sterk dan na 1980.

Tabel 2.4 Ontwikkeling van het aantal opvolgers naar provincie

Provincie	Aantal opvolgers in 1984	Toename 1984 t.o.v. 1980		Opvolgingspercentage	
		1980		1984	1980
Groningen	1.207	218	22%	44	36
Friesland	1.955	294	18%	49	39
Drenthe	1.230	224	22%	33	26
Overijssel	3.437	347	11%	44	40
Gelderland	4.082	430	12%	42	35
Utrecht	931	87	10%	46	37
Noord-Holland	1.880	175	10%	41	36
Zuid-Holland	2.920	284	11%	44	39
Zeeland	1.094	125	13%	41	36
Noord-Brabant	3.850	970	34%	44	34
Limburg	1.618	438	37%	36	29
IJsselmeer- polders	717	-82	-10%	64	65
Totaal	24.921	3.510	16%	43	36

Bron: CBS-Landbouwtelling.

3. Als het aan de opvolgers ligt...

3.1 Inleiding

Het Centraal Bureau voor de Statistiek verzamelt om de vier jaar gegevens over de leeftijd, werkkring en schoolopleiding van de opvolgers. Deze gegevens kunnen in verband worden gebracht met het bedrijfstype, de bedrijfsomvang, de leeftijd van het bedrijfshoofd en de regio. Eerst is de situatie in 1984 bekeken. Daarna is nagegaan in welk opzicht er verschillen zijn met de opvolgssituatie in 1980.

3.2 Ook meer vrouwelijke opvolgers

In 1984 waren er in totaal bijna 25 duizend opvolgers. Daarvan waren er 532 vrouwen. De groep vrouwelijke opvolgers wijkt af van het algemene beeld, zowel naar leeftijd als naar opleiding en huidige werkkring. De mannelijke opvolgers zijn doorgaans wat ouder dan de vrouwelijke. Mede hierdoor is het percentage werkenden bij mannen groter dan bij de vrouwen. De meeste mannelijke opvolgers hebben agrarisch dagonderwijs gevolgd, terwijl bij de vrouwelijke opvolgers het accent meer lag bij niet-agrarisch dagonderwijs. Van de mannen werken er naar verhouding meer op het ouderlijk bedrijf dan van de vrouwen.

Hoe ziet de groep vrouwelijke opvolgers er uit? Ruim één op de vier is jonger dan 20 jaar en ruim één op de drie tussen de 20 en 25 jaar. Oudere vrouwelijke opvolgers komen het meest voor in de akkerbouw en opengrondstuintbouw, jongere daarentegen in de melkveehouderij. Bijna veertig procent van de vrouwelijke opvolgers werkt mee op het ouderlijk bedrijf en ruim twintig procent heeft een niet-agrarische baan. De overigen volgen nog een schoolopleiding. Van alle vrouwelijke opvolgers genoot bijna twee derde niet-agrarisch dagonderwijs. Het merendeel is afkomstig van kleine bedrijven: 57% van de betrokken bedrijven is kleiner dan 150 sbe, terwijl dat percentage bij de mannelijke opvolgers niet meer dan 32 bedraagt.

Wat is er na 1980 gebeurd? Behalve meer mannelijke zijn er ook meer vrouwelijke opvolgers gekomen. Bij de mannen nam het aantal toe van 21.084 tot 24.389 en bij de vrouwen van 327 tot 532. De groei vond vooral plaats in Noord-Brabant en Limburg en, wat de vrouwen betreft, ook in Gelderland.

3.3 Helft opvolgers ouder dan 25 jaar

De helft van de opvolgers is ouder dan 25 jaar. Gezien de omvang en het soort bedrijven waarop zij werken, is het te verwachten dat velen uit deze groep binnen enkele jaren het bedrijf van hun ouders zullen hebben overgenomen. In de intensieve veehouderij zijn zowel de bedrijfshoofden als de opvolgers jonger dan b.v. in de melkveehouderij, akkerbouw en tuinbouw.

Opvolgers boven 25 jaar komen relatief veel voor op kleinere bedrijven (tabel 3.1). Op twee derde van deze bedrijven met een opvolger is het bedrijfshoofd de 65 al gepasseerd. Een deel van de betrokken opvolgers heeft een werkkring op een niet-agrarisch bedrijf. Het is niet uitgesloten dat een deel van deze bedrijven na de overname als nevenbedrijf wordt voortgezet.

Tabel 3.1 Leeftijd van de opvolgers naar bedrijfsomvang in 1984

Bedrijfsomvang	Leeftijd opvolgers					To- taal
	16-19	20-24	25-29	30-34	35 e.o.	
Tot 70 sbe	13%	25%	23%	18%	21%	100% (2307)
70 - 110 sbe	20%	35%	22%	12%	11%	100% (2439)
110 - 150 sbe	21%	35%	23%	12%	9%	100% (3170)
150 - 190 sbe	18%	39%	25%	11%	7%	100% (3493)
190 - 250 sbe	15%	39%	27%	13%	6%	100% (5039)
250 sbe en meer	9%	34%	32%	17%	8%	100% (8473)
	15%	35%	27%	14%	9%	100%(24921)

Bron: CBS-Landbouwtelling.

Het aantal opvolgers boven de twintig jaar is flink toegenomen sinds vier jaar geleden, terwijl dat van de opvolgers jonger dan twintig ongeveer gelijk is gebleven. Dit zou er op kunnen wijzen dat de toename vooral is veroorzaakt door die agrarische jongeren die voorheen nog geen voornemens hadden om op te volgen, maar onder invloed van de situatie op de arbeidsmarkt nu wel plannen in die richting hebben. Mede als gevolg van deze situatie kunnen er ook meer opvolgers op de bedrijven zijn gebleven. Bij de opvolgers beneden de twintig jaar zijn de toekomstplannen vaak het onduidelijkst. Wellicht mede hierdoor is er in deze groep geen groei te constateren.

3.4 Merendeel opvolgers werkt thuis

Er bestaat een nauwe samenhang tussen de bedrijfsomvang en de aanwezigheid van een opvolger: naarmate de bedrijven groter

zijn, komen er meer opvolgers voor. Het bedrijf kan een zodanige omvang hebben dat er voldoende werk is voor twee personen. In deze gevallen werkt de opvolger meestal thuis mee. Veel bedrijven met een opvolger zijn echter niet zo groot. In 1984 was 32% van de bedrijven kleiner dan 150 sbe, en op ruim de helft van die bedrijven was een thuis meewerkende opvolger aanwezig. Op bedrijven met een grotere omvang waren er beduidend meer meewerkende opvolgers. (Tabel 3.2.)

Tabel 3.2 Werkkring van de opvolgers naar bedrijfsomvang in 1984

Bedrijfsomvang	Opvolger werkt op			Totaal
	ouderlijk bedrijf	ander bedrijf	agrar. niet agrarisch bedrijf	
Tot 70 sbe	38%	20%	42%	100% (1917)
70 - 110 sbe	57%	13%	30%	100% (1868)
110 - 150 sbe	73%	7%	20%	100% (2502)
150 - 190 sbe	83%	5%	12%	100% (2824)
190 - 250 sbe	92%	3%	5%	100% (4251)
250 sbe en meer	96%	2%	2%	100% (7696)
Totaal	83%	6%	12%	100% (21058)

Bron: CBS-Landbouwteiling.

Van alle opvolgers werkt - zoals tot nu toe steeds het geval was - ruim tachtig procent op het ouderlijk bedrijf. In de melkveehouderij en de glastuinbouw ligt dat percentage nog hoger - op rond negentig procent - en in de andere takken lager: in de buurt van zeventig procent. Dat komt doordat de eerste twee bedrijfstypen meer grote bedrijven kennen, en op zulke bedrijven is nu eenmaal meer werk voor een opvolger.

Een bekend verschijnsel is dat de aanwezigheid van een opvolger vaak gepaard gaat met vergroting van de productieomvang. Deze ontwikkeling voltrekt zich meestal in een tijdsbestek van een paar jaar en vaak sneller dan op andere bedrijven. Het is echter niet altijd mogelijk het bedrijf uit te breiden of te intensiveren. Dat heeft er in het verleden toe geleid dat een deel van de opvolgers van bedrijfsvername heeft afgezien en alsnog een werkkring elders heeft gezocht, terwijl een ander deel het bedrijf heeft voortgezet als nevenbedrijf. Momenteel ligt de situatie moeilijker dan enkele jaren geleden. Onder invloed van de beperkte mogelijkheden op de arbeidsmarkt is het de vraag of de thuis meewerkende opvolgers op kleine bedrijven geneigd zullen zijn naar ander werk om te zien. Tegelijkertijd, wanneer zij op het bedrijf willen blijven, vormen de maatregelen voor productiebeperking en bescherming van het milieu een extra handicap.

Minder problemen zullen die opvolgers ondervinden met een werkkring buiten het ouderlijk agrarisch bedrijf. Een niet onaanzienlijk deel van deze jongeren zet het bedrijf na de overname als nevenbedrijf voort. Het aantal op niet-agrarische bedrijven werkende jongeren is tussen 1980 en 1984 met 500 toegenomen. Dit heeft vooral betrekking op melkvee- en akkerbouwbedrijven met een omvang tussen 70 en 190 sbe. Deze ontwikkeling zou wel eens een aanwijzing kunnen zijn voor een geleidelijke toename van het aantal nevenbedrijven.

3.5 Onderwijsniveau gestegen

Ruim de helft van de opvolgers volgde middelbaar -sommigen hoger-agrarisch onderwijs en ruim een vierde lager agrarisch onderwijs (tabel 3.3). Belangrijke verschillen in schoolopleiding zijn er tussen nog schoolgaande en werkende opvolgers. Van laatstgenoemden volgden de helft en van de schoolgaanden twee derde middelbaar agrarisch onderwijs. Van de schoolgaanden die bezig waren met het volgen van lager agrarisch onderwijs of niet-agrarisch dagonderwijs zal een deel alsnog middelbaar agrarisch onderwijs gaan volgen. Ongeveer één op de zes opvolgers heeft lager technisch of algemeen vormend onderwijs gehad, aangevuld met een of meer specialistische cursussen op agrarisch gebied.

Tabel 3.3 Schoolopleiding van de opvolgers naar bedrijfstype in 1984

Bedrijfstype	Middelbaar agrarisch onderwijs	Lager agrarisch onderwijs	Niet- agrarisch onderwijs	Geen voortgezet onderwijs	Totaal
Melkveehoud.	55%	28%	15%	2%	100%(13457)
Intens. veeh.	44%	27%	27%	2%	100% (1602)
Overige veeh.	46%	26%	25%	3%	100% (1644)
Akkerbouw	67%	15%	17%	1%	100% (3200)
Glastuinbouw	34%	52%	13%	1%	100% (1820)
Overige tuinb.	41%	38%	19%	2%	100% (2079)
Gecomb. bedr.	54%	25%	19%	2%	100% (1119)
Totaal	53%	28%	17%	2%	100%(24921)

Bron: CBS-Landbouwtelling.

In de leeftijdsklasse van zestien tot twintig jaar zijn er minder opvolgers met middelbaar agrarisch onderwijs dan in de hogere leeftijdsklassen. Een deel van de jongere opvolgers heeft de schoolopleiding echter nog niet voltooid. Verwacht wordt dat van deze leeftijdsgroep t.z.t. rond zestig procent een middelbare

agrarische opleiding heeft voltooid. Bij de opvolgers van 35 jaar of ouder ligt het zwaartepunt bij lager agrarisch onderwijs: 1.025 van de 2.276 opvolgers.

De schoolopleiding van de opvolgers loopt uiteen per bedrijfstype. Het meest opvallend is het nog steeds lage percentage opvolgers met middelbaar agrarisch onderwijs in de glastuinbouw. Opvolgers op deze bedrijven volstaan doorgaans met lager tuinbouwonderwijs, veelal aangevuld met cursusonderwijs (studieclubs). Duidelijk hieraan tegengesteld is de situatie op de akkerbouwbedrijven, waar twee derde van de opvolgers middelbaar agrarisch onderwijs volgde tegen ruim de helft op melkvee- en gecombineerde bedrijven.

De verschillen in de schoolopleiding van de opvolgers tussen de bedrijfstypen zijn slechts voor een deel terug te voeren tot verschillen in bedrijfsomvang. Weliswaar neemt het percentage met middelbaar agrarisch onderwijs toe naarmate de bedrijven groter zijn, maar niet bij alle typen in dezelfde mate. Zo heeft in de akkerbouw 39% van de opvolgers op kleine bedrijven middelbaar agrarisch onderwijs tegen 81% op de grote bedrijven. In de melkveehouderij gelden soortgelijke verhoudingen. In de glastuinbouw daarentegen bedragen die percentages resp. 28% en 37%. De intensieve veehouderij zit daar tamelijk dicht bij.

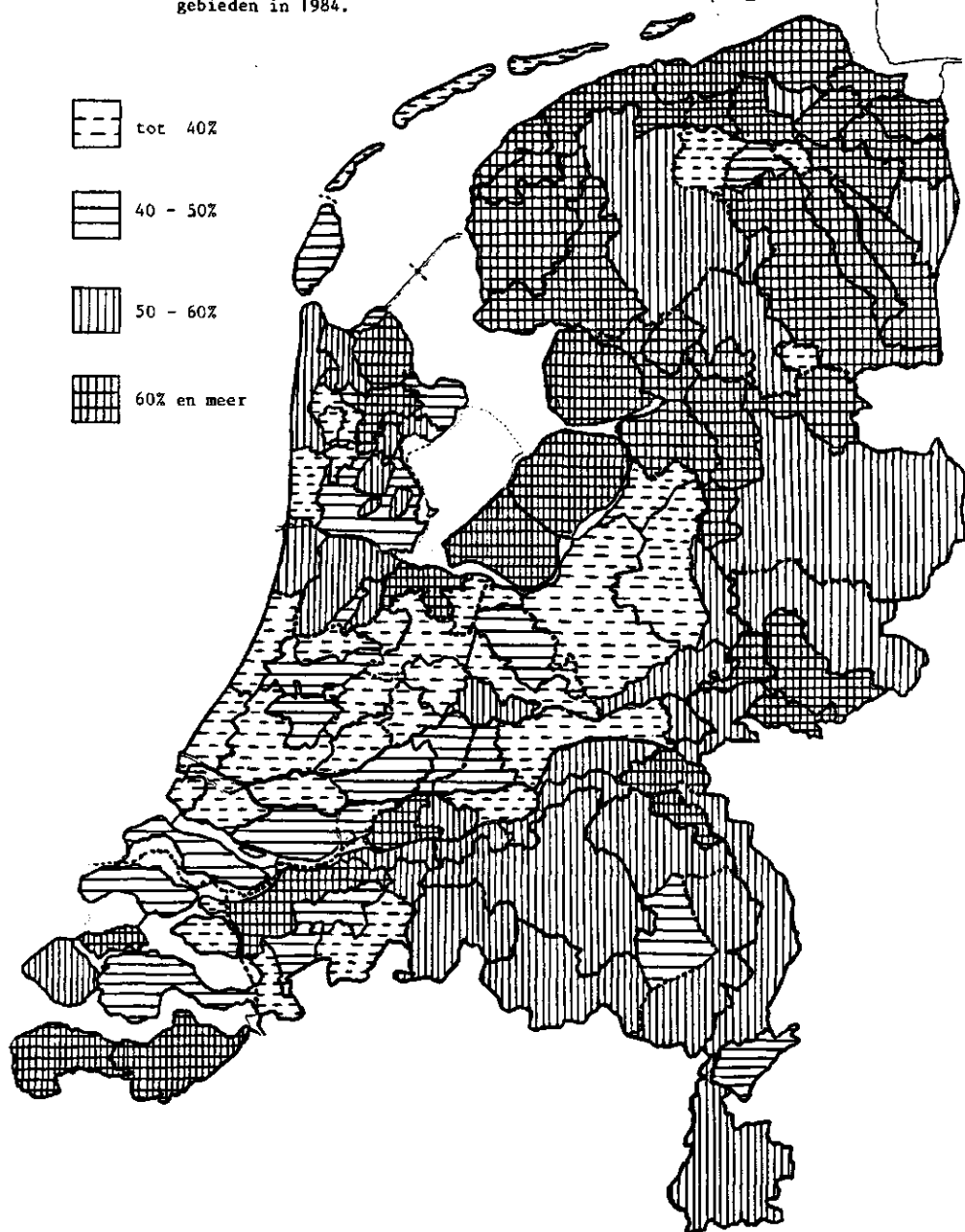
Hoe is de situatie tussen 1980 en 1984 veranderd? In 1980 had 44% en in 1984 53% van de opvolgers middelbaar agrarisch onderwijs. In deze vier jaar trad een daling op bij het lager agrarisch onderwijs van 37% tot 28%. Het onderwijsniveau van de opvolgers is dus in een snel tempo op een hoger niveau gekomen. Deze ontwikkeling leidt er toe dat er in de toekomst een steeds groter deel van de bedrijfshoofden een middelbare agrarische schoolopleiding als basis voor zijn beroep heeft. Dat er ook wat meer opvolgers met niet-agrarisch onderwijs zijn, houdt verband met de toename van het aantal opvolgers met een niet-agrarisch beroep.

Voor alle bedrijfstypen geldt dat het percentage opvolgers met middelbaar agrarisch onderwijs zowel bij de grote als de middelgrote en kleine bedrijven is gestegen. De stijging was het grootst in de melkveehouderij: van 44% in 1980 tot 56% in 1984. Ondanks een toename is het percentage opvolgers met middelbaar agrarisch onderwijs in de glastuinbouw laag gebleven (resp. 26% en 34%), gevolgd door de opengrondstuinbouw en intensieve veehouderij. Bij de gecombineerde bedrijven veranderde er weinig, terwijl bij de overige veehouderij bedrijven een lichte daling van het aantal opvolgers met een middelbare agrarische opleiding optrad.

3.6 Hoogste opleiding in noordelijke provincies en polders

De moderne agrarische bedrijfsvoering stelt hoge eisen aan de ondernemers. Een veel gehoorde opvatting is dat de toekomstige

Figuur 3.1 Percentage opvolgers met middelbaar agrarisch onderwijs in de landbouwgebieden in 1984.

Bron: CBS-bewerking LEI.

boeren en tuinders een middelbare beroepsopleiding dienen te hebben. Tabel 3.3 laat echter zien dat in 1984 lang niet alle opvolgers middelbaar agrarisch onderwijs volgden. Wel wordt in de komende jaren een verdere snelle toename vooral bij de jongere opvolgers verwacht.

Het onderwijsniveau vertoont niet alleen naar bedrijfstype en bedrijfsomvang maar ook regionaal grote verschillen. Het hoogste percentage opvolgers - negentig procent - met een middelbare agrarische schoolopleiding komt voor in de IJsselmeerpolders. Eveneens boven het landelijk gemiddelde van 53% liggen de percentages in Groningen (61%), Friesland (60%), Drenthe (63%) en Overijssel (60%). Binnen deze provincies zijn er overigens wel belangrijke verschillen tussen de landbouwgebieden. Dit heeft te maken met het bedrijfstype en de bedrijfsomvang. In Groningen heeft b.v. het Hogeland met een overwegend grootschalige akkerbouw een hoog percentage opvolgers met middelbaar agrarisch onderwijs evenals de grootschalige veehouderij in de Veen- en Kleiweidestreek in Friesland. Lagere percentages treft men daarentegen aan in het Zuidelijk Westerkwartier in Groningen en in de Friese Wouden. In Drenthe en Overijssel zijn de onderlinge verschillen veel kleiner (figuur 3.1).

Geheel anders ziet de situatie eruit in Gelderland met zeer lage percentages opvolgers met middelbaar agrarisch onderwijs in de Bommelerwaard en op de Veluwe (26 à 28%) en hoge percentages in het Rijk van Nijmegen, de Achterhoek, de Oostelijke IJsselstreek en het Oude IJsselgebied (60 à 70%). Lage percentages zijn verder te vinden in grote gebieden van Utrecht en Zuid-Holland, namelijk het westelijk weidegebied en het tuinbouwgebied. Deze lage percentages hebben niet direct te maken met de afwezigheid van middelbare agrarische scholen, die verspreid over de diverse provincies voorkomen.

In Noord-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg wijkt het percentage opvolgers met middelbaar agrarisch onderwijs weinig af van het landelijk gemiddelde. Voor zover er verschillen zijn hebben deze vaak te maken met het bedrijfstype en de bedrijfsomvang.

4. Meer bedrijfsopvolgers: hoe nu verder?

4.1 Vertraagde vermindering aantal bedrijven

Wat betekent de toename van het opvolgingspercentage tussen 1980 en 1984? Het feit dat er meer opvolgers zijn dan enkele jaren geleden doet vermoeden, dat de vermindering van het aantal hoofdberoepsbedrijven in de komende jaren in een gematigder tempo zal verlopen dan eerder het geval was. Daaraan draagt ook het toegenomen aantal grote bedrijven bij.

Voor wat de betrokken bedrijven aangaat, kan niet zonder meer van een ongunstige ontwikkeling worden gesproken. De toename kwam vooral tot stand op grotere bedrijven, waar de opvolger meestal thuis meewerkt. Tegelijkertijd was op de kleinere bedrijven sprake van een daling van het aantal opvolgers, terwijl die opvolgers zelf vaker een niet-agrarische schoolopleiding of werkkring hadden. In het algemeen is het opleidingsniveau van de opvolgers gestegen, en dat kan beslist als een gunstige ontwikkeling worden gezien.

Het hogere opvolgingspercentage vormt niet zonder meer een aanwijzing voor de ontwikkeling van het aantal hoofdberoepsbedrijven in de land- en tuinbouw. De indruk is dat vooral opvolgers op kleine bedrijven, die buiten het ouderlijk agrarisch bedrijf werken, hun beroep blijven uitoefenen en het overgenomen bedrijf als nevenbedrijf aanhouden. Productiebeperkende maatregelen als superheffing en interimwet zullen op wat langere termijn hierop ongetwijfeld van invloed zijn. Daar staat tegenover dat een ander deel van de agrarische jongeren de voorkeur geeft aan een zelfstandig agrarisch bestaan op een klein of middelgroot bedrijf boven een onzekere situatie op de arbeidsmarkt voor het uitoefenen van een niet-agrarisch beroep.

Op basis van de nu beschikbare gegevens is het toekomstig verloop van het aantal land- en tuinbouwbedrijven moeilijk te schatten. Daarvoor zijn aanvullende gegevens nodig. Zo moet worden nagegaan op hoeveel bedrijven, welke bedrijven en waar in een eerder stadium - dus voor 1984 - een opvolger was. Belangrijker is echter het verkrijgen van inzicht in de situatie van bedrijven waar in 1980 geen en in 1984 wel een opvolger was. Een rol speelt ook het verdwijnen van een opvolger die er eerder wel was. Veel zal afhangen van de reacties van de agrarische jongeren zelf. De vraag is of men bereid en in staat is een bedrijf over te nemen en te laten voortbestaan.

4.2 Produktiebeperkende maatregelen

Bij de peiling in 1984 speelden de superheffing nauwelijks en de interimwet nog geen rol, maar wel in de daarop volgende jaren als de bedrijfsoverdracht zich voltrekt. De exacte invloed van deze regelingen is moeilijk in te schatten. De indruk is dat momenteel al een aantal agrarische jongeren voor de minder aantrekkelijke beslissing staat een in omvang hooguit gelijkblijvend dan wel verkleind melkvee - of varkensbedrijf over te nemen. Dit zal zeker als het gaat om middelgrote of kleine bedrijven problemen met zich meebrengen. Wellicht zullen in eerste instantie de financieringsproblemen wat kleiner zijn doordat geen uitbreiding kan plaatsvinden. Daar staat tegenover dat er een inkomen uit een niet in omvang gestegen bedrijf moet worden behaald. Een merkbare invloed van de superheffing en de interimwet in relatie tot de opvolging is pas op langere termijn te verwachten. Tussen het zich als opvolger aanmelden en de overname van het bedrijf ligt immers dikwijls een periode vijf tot tien jaar.

4.3 Middelbaar agrarisch onderwijs

Het onderwijsniveau van de opvolgers is weliswaar gestegen, maar loopt regionaal nogal uiteen: in sommige gebieden hebben de meesten middelbaar en in andere gebieden lager agrarisch onderwijs gevolgd. Een klein deel van de opvolgers heeft de voorkeur gegeven aan een lagere technische opleiding of algemeen vormend onderwijs aangevuld met een of meer specialistische cursussen, b.v. in de intensieve veehouderij. Gelet op het regionaal gespreid voorkomen van middelbare agrarische scholen zijn de verschillen in middelbaar agrarisch schoolonderwijs van de opvolgers geen gevolg van het ontbreken van deze scholen in bepaalde delen van het land. Eerder speelt een gebrek aan belangstelling voor deze onderwijsvorm een rol. In dergelijke gevallen is een stimuleren voor het volgen voor dit onderwijs bij de komende generatie bedrijfsopvolgers wenselijk om de "achterstand" geleidelijk te verkleinen. Ook opleidingen als kort middelbaar agrarisch onderwijs en middelbaar agrarisch onderwijs in deeltijd kunnen in positieve richting werken. De regionale verschillen in onderwijsniveau zullen voorlopig echter blijven bestaan.

Bijlagen

Bijlage 1 Opvolging naar bedrijfstype en bedrijfsomvang in 1980 en 1984

Bedrijfstype	Bedrijfs- omvang in sbe	Hoofdberoepsbedrijven met bedr.hfd. ouder dan 50 jaar		met opvolger		Opvolgings- percentage					
		aantal	kol.perc.	aantal	kol.perc.						
		1980	1984	1980	1984	1980	1984				
		totaal		totaal							
		aantal	kol.perc.	aantal	kol.perc.						
		1980	1984	1980	1984	1980	1984				
Melkvee- bedrijven	10 - 70	717	5177	28	19	980	698	9	5	13	15
	70 - 110	5504	4901	20	18	1332	1226	13	9	24	25
	110 - 150	4389	4253	16	15	1754	1836	16	14	40	43
	150 - 190	3275	3566	12	13	1843	2030	17	15	56	57
	190 - 250	3284	4380	12	16	2330	3172	22	24	71	72
	250 e.m.	3010	5378	12	19	2466	4495	23	33	82	84
	totaal	27179	27655	100	100	10705	13457	100	100	39	49
Intensieve veehouderij bedrijven	10 - 70	1460	1267	32	29	184	195	13	12	13	15
	70 - 110	854	832	19	19	161	184	12	12	19	22
	110 - 150	716	684	16	15	206	233	15	15	29	34
	150 - 190	531	513	12	12	205	243	15	15	39	47
	190 - 250	435	528	9	12	232	324	17	20	53	61
	250 e.m.	553	568	12	13	388	423	28	26	70	74
	totaal	4549	4392	100	100	1376	1602	100	100	30	36
Overige veehouderij bedrijven	10 - 70	3933	3150	54	56	467	417	24	25	12	13
	70 - 110	1098	705	15	13	223	171	11	11	20	24
	110 - 150	811	493	11	9	278	181	14	11	34	37
	150 - 190	502	403	7	7	263	220	14	13	52	55
	190 - 250	517	391	7	7	342	277	18	17	66	71
	250 e.m.	455	451	6	8	359	378	19	23	79	84
	totaal	7316	5593	100	100	1932	1644	100	100	26	29
Akkerbouw- bedrijven	10 - 70	2561	2643	34	33	425	458	15	14	17	17
	70 - 110	1248	1210	16	15	314	340	11	11	25	28
	110 - 150	956	987	13	12	354	372	13	12	37	38
	150 - 190	881	863	12	11	450	456	16	14	51	53
	190 - 250	886	985	12	12	518	582	20	18	58	59
	250 e.m.	1042	1400	13	17	687	992	25	31	66	71
	totaal	7574	8088	100	100	2748	3200	100	100	36	40

Bijlage 1 (1e vervolg)

Bedrijfstype	Bedrijfs- omvang in sbe	Hoofdberoepsbedrijven met bedr.hfd. ouder dan 50 jaar						Opvolgings- percentage			
		totaal			met opvolger						
		aantal	kol.perc.	aantal	kol.perc.	aantal	kol.perc.				
		1980	1984	1980	1984	1980	1984	1980	1984		
Glastuinbouw- bedrijven	10 - 70	551	471	15	12	84	76	5	4	15	16
	70 - 110	462	367	12	10	102	82	6	5	22	22
	110 - 150	427	386	12	10	133	118	8	6	31	31
	150 - 190	372	329	10	9	148	121	9	7	40	37
	190 - 250	475	442	13	11	250	188	15	10	53	43
	250 e.m.	1402	1836	38	48	965	1235	57	68	69	67
totaal	3689	3831	100	100	1682	1820	100	100	46	48	
Overige tuin- bouwbedrijven	10 - 70	2098	1811	38	32	309	278	17	13	15	15
	70 - 110	981	1029	18	18	260	281	14	14	27	27
	110 - 150	648	760	12	13	230	293	13	14	35	39
	150 - 190	429	524	8	9	208	259	11	13	48	49
	190 - 250	484	553	9	10	269	300	15	14	56	54
	250 e.m.	852	986	15	18	560	668	30	32	66	68
totaal	5492	5663	100	100	1836	2079	100	100	33	37	
Gecombineerde bedrijven	10 - 70	1399	1268	41	40	211	185	19	16	15	15
	70 - 110	627	535	18	17	147	155	13	14	23	29
	110 - 150	423	365	12	11	159	137	14	12	38	38
	150 - 190	292	304	9	10	142	164	12	15	49	54
	190 - 250	318	304	9	10	199	196	18	18	63	64
	250 e.m.	370	376	11	12	274	282	24	25	74	75
totaal	3429	3152	100	100	1132	1119	100	100	33	36	
Alle bedrijven	10 - 70	19719	15787	33	27	2660	2307	12	9	13	15
	70 - 110	10774	9579	18	16	2539	2439	12	10	24	29
	110 - 150	8370	7928	14	14	3114	3170	15	13	37	40
	150 - 190	6282	6502	11	11	3259	3493	15	14	52	54
	190 - 250	6399	7583	11	13	4140	5039	19	20	65	66
	250 e.m.	7684	10995	13	19	5699	8473	27	34	74	77
totaal	59228	58374	100	100	21411	24921	100	100	36	43	

Bron: CBS-bewerking LEI

Bijlage 2 Aantal bedrijfs hoofden van 50 jaar en ouder, opvolgingspercentage en leeftijdsopbouw opvolgers in 1980 en 1984

Gebied	Aantal bedrijfs- hoofden van 50 jaar en ouder		Aantal opvolgers en opvolgingspercentage		Percentage opvolgers in 1984					
	1980		1984		16-19 20-24 25 jaar jaar jaar en ouder					
	aantal	%	aantal	%	jaar	jaar	en ouder			
Humsterland	117	111	46	39	59	53	7	37	31	56
Hogeland	480	499	194	40	244	49	13	31	31	56
Centrale bouwstreek	138	145	57	41	76	52	11	26	26	63
Oost Fivelgo	118	114	39	33	49	43	10	27	27	63
Nieuw-Oldambt	99	105	42	42	57	54	12	26	26	62
Oud-Oldambt	208	214	89	43	115	54	8	26	26	66
Centrale Weidestreek	206	202	63	31	72	36	13	26	26	61
Zuidelijke Westerkwartier	450	469	113	25	165	35	17	30	30	53
Goortscht	68	55	25	37	23	42	4	26	26	70
Westerwolde	405	369	134	33	163	44	15	32	32	53
Woldstreek	197	191	85	43	86	45	13	23	23	64
Veenkoloniën	263	242	87	33	98	40	10	37	37	53
Totaal Groningen	2749	2716	974	35	1207	44	12	30	30	58
Het Bildt	183	100	82	45	52	52	8	21	21	71
Weide- en bouwstreek	760	845	301	40	401	47	10	31	31	59
Kieweidestreek	781	642	315	39	336	52	11	35	35	54
Veenweidestreek	776	826	366	47	465	56	10	32	32	58
Eilanden	43	45	14	33	20	44	25	40	40	35
De Wouden	1733	1504	569	33	681	45	13	34	34	53
Totaal Priesland	4276	3962	1647	39	1955	49	11	33	33	56
Weidegebied van het Noorderveld	216	199	44	20	48	24	11	31	31	58
Centraal Zandgebied	1485	1432	392	26	487	34	17	34	34	49
Dieverderingspel	760	710	159	21	209	29	18	26	26	50
Hoogeveen	126	105	21	17	34	32	18	32	32	56
Zuidwestelijk weidegebied	298	270	75	25	87	32	8	28	28	64
Hondsrug	437	460	102	23	135	29	11	33	33	56
Veenkoloniën	495	490	171	35	206	42	13	31	31	56
Smilde	87	97	30	34	24	25	12	42	42	46
Totaal Drenthe	3904	3763	994	25	1230	33	15	32	32	53

Bijlage 2 (1e vervolg)

Gebied	Aantal bedrijfs- hoofden van 50 jaar en ouder		Aantal opvolgers en opvolgingspercentage		Percentage opvolgers in 1984					
	1980	1984	1980	1984	16-19 jaar	20-24 jaar	25 jaar en ouder			
	aantal	%	aantal	%	jaar	jaar	en ouder			
Olst en Wijhe	324	330	113	35	132	40	15	30	33	55
Westelijk Weidegebied	748	782	303	41	349	45	21	21	33	46
Oostelijk Weidegebied	1098	1152	214	19	285	25	14	14	40	46
Giethoorn en Steenwijkerwold	185	193	63	34	79	41	18	18	34	48
Zand- en veengebied	678	716	248	37	317	44	21	21	30	49
Salland en Twente	4686	4584	2093	45	2275	50	14	14	28	60
Totaal Overijssel	7719	7757	3034	39	3437	44	15	15	30	55
Westelijke IJsselstreek	461	460	159	34	187	41	11	11	35	54
Oostelijke IJsselstreek	241	238	86	36	101	42	18	18	36	46
Lijmers	435	425	159	37	197	46	18	18	39	43
Oostelijke Betuwe	245	234	79	32	79	34	18	18	42	40
Midden Betuwe	1089	1004	407	37	460	46	18	18	30	52
Westelijke Betuwe	253	234	107	42	139	59	17	17	31	52
Bommelerwaard	403	396	194	48	195	49	17	17	37	46
Land van Maas en Waal	482	533	120	25	195	37	23	23	40	37
Noordelijke Veluwe	370	336	107	29	105	31	18	18	37	45
Westelijke Veluwe	1688	1630	527	31	556	34	17	17	36	47
Oostelijke Veluwe	702	701	161	23	215	31	17	17	33	50
Veluwezoom	119	112	54	45	59	53	12	12	25	63
Noordelijke Achterhoek	2098	2010	853	41	957	48	11	11	32	57
Zuidelijke Achterhoek	1219	1070	401	33	458	43	12	12	32	56
Oude IJsselgebied	309	257	108	35	110	43	15	15	41	44
Rijk van Nijmegen	269	171	74	28	69	40	23	23	39	38
Totaal Gelderland	10383	9811	3596	35	4082	42	15	15	34	51

Bijlage 2 (2e vervolg)

Gebied	Aantal bedrijfs- hoofden van 50 jaar en ouder		Aantal opvolgers en opvolgingspercentage				Percentage opvolgers in 1984		
	1984		1980		1984		1984		
	1980	1984	aantal	%	aantal	%	16-19 jaar	20-24 jaar	25 jaar en ouder
Kromme Rijnstreek	280	249	100	36	113	45	20	28	52
De Ronde Venen	185	166	70	38	68	41	21	38	41
Veenweidegebied	498	425	194	39	197	46	17	43	40
Gebied IJssel en Oude Rijn	283	248	88	31	97	39	17	40	43
Lopikerwaard	332	301	122	37	140	47	19	39	42
Emland	93	90	35	38	52	58	17	44	39
Zandgebied	401	390	151	38	181	46	19	38	43
Heuveirug	187	169	73	39	83	49	14	33	53
Totaal Utrecht	2259	2038	833	37	931	46	18	38	44
Amsteldieppolders	209	224	112	54	123	55	11	24	65
Wieringermeerpolder	162	187	73	45	108	58	14	31	55
Haarlemmermeer- en IJ-polders	415	389	176	42	151	39	9	31	60
Aalsmeer	176	170	74	42	58	34	7	28	65
Amstelland	125	134	37	30	54	40	22	26	52
Land van Zijpe	261	274	101	39	132	48	12	36	52
Noordelijk West-Friesland	297	314	93	31	127	40	11	39	50
Waterland	505	437	149	30	161	37	15	31	54
Droogmakerijen	360	342	122	34	141	41	15	28	57
't Gein	216	180	64	30	57	32	9	37	54
Texel en Wieringen	212	206	66	31	77	37	13	34	53
Gooiland	68	57	16	24	16	28	12	25	63
Noord-Kennemerland	316	302	100	32	112	37	13	33	54
Zuid-Kennemerland	68	64	22	32	27	42	15	18	67
Geestmerambacht	92	89	41	45	38	43	5	16	79
Randgebied van Geestmerambacht	264	278	93	35	117	42	10	37	53
Zuidelijk West-Friesland	184	187	64	35	81	43	19	28	53
Bangert	264	258	91	34	98	38	6	37	57
Oostelijk West-Friesland	490	500	195	40	202	40	6	37	57
Totaal Noord-Holland	4684	4592	1689	36	1880	41	12	32	56

Bijlage 2 (3e vervolg)

Gebied	Aantal bedrijfs- hoofden van 50 jaar en ouder		Aantal opvolgers en opvolgingspercentage			Percentage opvolgers in 1984			
	1984		1984			1984			
	1980	1984	1980	1984	1984	16-19 jaar	20-24 jaar	25 jaar en ouder	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	
Droogmakerijen	314	317	100	32	129	41	9	29	62
Rozenburg, Oost-Voorne en Putten	155	165	60	39	64	39	8	19	73
Voorne duinstreek	246	237	77	31	75	32	17	25	58
IJsselmonde	293	255	106	36	112	44	10	27	63
Hoeksche- en Dordsche Waard	515	460	225	44	211	46	7	28	65
Goeree en Overflakkee	401	390	153	38	134	34	11	29	60
De Venen	357	374	152	43	170	45	10	39	51
Rijnland	417	388	155	37	153	39	18	33	49
Boskoop	174	176	54	31	60	34	17	33	50
Land van Gouda en Woerden	285	279	70	25	99	35	19	34	47
Delf- en Schieland	889	904	335	38	405	45	14	36	50
Krimpenerwaard	402	390	88	22	139	36	18	35	47
Alblasserwaard	425	399	136	32	180	45	13	35	52
Vijfherenlanden	312	287	107	34	124	43	19	31	50
Bollenstreek	565	518	214	38	211	41	11	30	59
Westland	1046	1097	575	55	654	60	11	38	51
Totaal Zuid-Holland	6796	6636	2607	38	2920	44	13	33	54
Schouwen en Duiveland	274	297	96	35	125	42	14	27	59
Sint Philipsland	16	14	7	44	7	50	-	43	57
Tholen	233	245	96	41	107	44	10	26	64
Noord-Beveland	89	86	35	39	40	47	3	25	72
Walcheren	373	389	114	31	160	41	16	30	54
Zuid-Beveland	657	614	244	37	264	43	11	29	60
West Zeeuwsch Vlaanderen	426	443	145	34	164	37	12	28	60
Oost Zeeuwsch Vlaanderen	596	603	209	35	227	38	15	30	55
Totaal Zeeland	2664	2691	946	36	1094	41	13	29	58

Bijlage 2 (4e vervolg)

Gebied	Aantal bedrijfs- hoofden van 50 jaar en ouder		Aantal opvolgers en opvolgingspercentage		Percentage opvolgers in 1984				
	1980		1984		1984				
	aantal	%	aantal	%	16-19 jaar	20-24 jaar	25 jaar en ouder		
Noordwesthoek	495	517	190	38	256	50	17	41	42
Westelijke Langstraat	199	192	59	30	86	45	21	40	39
Biesbosch	118	112	44	37	51	46	8	45	47
Oostelijke Langstraat	203	175	52	26	69	39	14	45	41
Land van Altena	181	161	65	36	82	51	12	31	57
Maaskant	219	235	81	37	106	45	18	37	51
Land van Bergen op Zoom	116	112	39	34	45	40	11	45	44
Noordwestelijke zandgronden	662	700	215	32	298	43	19	39	42
Land van Breda	700	773	196	28	259	31	13	47	40
Westelijke Kempen	611	682	221	36	321	47	17	47	36
Meijerij	2126	2195	657	31	900	41	21	45	34
Oostelijke Kempen	934	973	361	39	459	47	18	49	33
Noordelijk Peelgebied	1092	1093	346	32	503	46	20	53	27
Zuidelijk Peelgebied	659	705	235	36	323	48	17	54	29
Land van Cuyk	226	222	67	30	92	41	17	46	37
Totaal Noord-Brabant	8541	8847	2828	33	3850	44	18	46	36
Zuid-Limburg	1169	1215	352	30	433	36	17	35	48
Westelijk Noord-Limburg	1412	1653	375	27	595	36	22	46	32
Noordelijke Maasvallei	1194	1293	343	29	474	37	19	39	42
Land van Montfoort	252	281	74	29	116	41	17	35	48
Totaal Limburg	4027	4442	1144	28	1618	36	20	40	40
Noordoostelijke polder	791	608	502	63	381	63	7	26	67
Zuidelijke IJsselmeerpolders	435	511	290	67	336	66	11	33	56
Totaal Flevoland	1226	1119	792	65	717	60	9	30	61
Totaal Nederland	59228	58374	21084	36	24921	43	15	35	50

Bron: CBS-bewerking LEI.

Bijlage 3 Opvolgingspercentage naar leeftijd bedrijfs hoofd, bedrijfsomvang en bedrijfstype in 1984

Gebied	Opvolgingspercentage										bedrijfstype					
	to- taal	leeftijd bedrijfs hoofd	bedrijfsomvang													
		50- jr. jr.	60- jr. jr.	65- jr. jr.	70- e.o.	70- sbe	70- sbe	70- sbe	110- sbe	150- sbe	190- sbe	190- sbe	250 e.m.hou- ker bouw	250 sbe derifj bouw	ak- tuin-ge- mengd	
Humsterland	53	41	62	61	44	50	12	20	40	41	67	79	55	44	-	50
Hogeland	49	44	51	50	57	42	11	36	37	49	60	66	53	49	24	57
Centrale bouwstreek	52	51	52	54	63	42	24	21	47	50	90	84	58	43	29	33
Oost Fivelgo	43	29	44	45	67	27	13	16	39	75	45	77	40	44	50	50
Nieuw Oldambt	54	58	40	74	54	50	44	33	32	57	65	69	42	55	0	100
Oud Oldambt	54	48	55	56	65	47	23	41	68	52	55	79	59	54	57	69
Centrale Weidestreek	36	32	33	39	33	50	10	14	18	39	50	80	37	50	0	0
Zuidelijk Westerkwartier	35	29	38	41	36	31	11	25	36	66	61	81	35	17	20	0
Goorecht	42	23	38	43	100	100	12	25	56	38	100	78	44	-	29	-
Westerwolde	44	34	46	52	60	33	25	41	44	57	65	76	46	42	0	63
Woldstreek	45	33	52	48	44	50	20	35	54	50	65	83	46	42	0	57
Veenkoloniën	40	42	31	51	30	33	16	21	29	54	65	78	48	41	29	29
Totaal Groningen	44	38	44	50	52	41	17	29	39	53	62	75	41	46	29	51
Het Bildt	52	43	46	63	86	-	19	10	38	29	50	87	38	53	100	80
Weide- en bouwstreek	47	39	52	51	55	41	15	27	32	52	63	78	48	45	61	45
Kleiwidestreek	52	43	53	59	63	55	15	39	38	56	62	81	54	40	14	67
Veenwidestreek	56	45	55	66	71	68	19	30	32	48	68	84	57	33	13	-
Eilanden	44	50	50	27	40	100	24	40	33	100	100	100	44	-	-	-
De Wouden	45	40	49	45	48	56	14	30	34	47	59	84	46	46	18	38
Totaal Friesland	49	42	51	54	57	56	15	22	34	50	63	82	50	46	40	47
Weidegebied van het Noorderveld	24	24	24	18	38	33	5	20	11	50	43	77	26	25	11	-
Centraal zandgebied	34	37	35	31	29	36	7	19	29	39	60	78	39	23	21	28
Dieverdingspel	29	30	29	31	27	27	6	13	17	37	61	87	30	24	-	29
Hoogeveen	32	29	38	31	33	17	12	30	53	40	100	50	35	0	33	-
Zuidwestelijk weidegebied	32	31	38	28	30	31	3	5	25	48	82	93	33	0	-	0
Hondsrug	29	32	29	29	27	24	8	17	19	49	62	73	32	27	33	31
Veenkoloniën	42	39	40	48	47	37	16	26	44	42	58	75	50	39	56	45
Smilde	25	25	30	23	10	50	5	18	19	33	23	64	21	23	50	27
Totaal Drenthe	33	34	33	32	30	33	8	17	27	41	60	78	34	29	32	30

Bijlage 3 (1e vervolg)

Gebied	Opvolgingspercentage															
	to- taal	leeftijd bedrijfs hoofd					bedrijfsomvang					bedrijfstype				
	50- 54	55- 59	60- 64	65- 69	70 e.o.	70 jr.	70 sbe	10- 110	10- 150	15- 190	15- 250	20- 250	25- vee- hou- derij bouw	30- ak- ker bouw	35- ge- mengd	
Olst en Wijhe	40	31	41	45	45	42	15	18	33	51	81	76	43	0	8	57
Westelijk weidegebied	45	39	49	49	45	47	13	20	43	52	70	79	44	20	50	50
Oostelijk weidegebied	25	22	32	25	24	15	6	12	32	56	67	80	25	0	18	0
Giethoorn en steenwijkervold	41	46	52	32	29	35	7	27	33	80	68	86	44	29	0	20
Zand- en veengebied	44	38	47	49	35	55	19	20	40	55	75	87	47	36	20	38
Salland en Twente	50	38	48	52	58	62	18	33	49	66	79	84	52	18	48	23
Totaal	44	36	45	47	49	52	15	25	44	62	76	83	46	23	43	25
Westelijke IJsselstreek	41	33	51	42	36	28	12	32	48	61	69	84	42	47	38	11
Oostelijke IJsselstreek	42	33	47	46	53	33	15	35	28	25	67	76	45	13	50	31
Lijmers	46	39	43	44	70	82	16	33	41	52	69	82	49	39	40	26
Oostelijke Betuwe	34	26	38	43	22	20	14	24	32	25	50	67	34	40	35	8
Midden Betuwe	46	40	45	48	52	56	21	32	53	61	65	74	51	48	41	35
Westelijke Betuwe	59	54	63	58	61	60	32	33	66	69	96	86	65	78	52	23
Bommelerwaard	49	39	57	48	61	57	20	40	47	62	72	85	52	-	49	25
Land van Maas en Waal	37	34	33	41	37	39	12	27	41	51	64	77	38	36	35	26
Noordelijke Veluwe	31	23	38	30	29	67	15	27	46	64	75	80	31	0	33	0
Westelijke Veluwe	34	26	37	36	40	52	14	27	40	49	57	76	34	25	38	31
Oostelijke Veluwe	31	23	36	31	26	48	14	30	47	53	70	70	31	21	39	7
Veluwezoom	53	42	55	66	38	56	23	60	69	57	64	73	55	33	33	83
Noordelijke Achterhoek	48	45	46	48	54	52	11	26	45	67	81	90	51	15	25	16
Zuidelijke Achterhoek	43	32	43	48	46	74	17	23	43	57	72	88	46	16	28	19
Oude IJsselgebied	43	38	47	38	61	50	8	29	39	48	79	75	44	6	80	44
Rijk van Nijmegen	40	31	46	46	41	50	19	21	48	63	53	88	43	10	38	38
Totaal Gelderland	42	35	43	43	47	52	15	28	46	57	71	82	43	25	41	25

Bijlage 3 (4e vervolg)

Gebied

Opvolgingspercentage

	to- taal	leeftijd bedrijfs hoofd					bedrijfsomvang					bedrijfstype				
		50- jr. jr.	55- jr. jr.	60- jr. jr.	65- jr. jr.	70- e.o.	10- sbe	70- sbe	110- sbe	150- sbe	190- 250	250 e.m.hou- ker	ak- derij bouw	tuin- ge- mengd		
Noordwesthoek	50	46	54	50	52	41	19	35	41	59	77	72	47	54	37	50
Westelijke Langstraat	45	38	51	45	50	38	16	19	48	45	83	75	52	27	38	29
Biesbosch	46	55	33	58	36	57	10	33	56	90	65	32	42	80	75	
Oostelijke Langstraat	39	36	38	48	24	50	8	26	56	43	71	84	39	17	41	40
Land van Altena	51	47	47	57	48	60	23	33	68	42	82	75	55	52	33	40
Maaskant	45	48	53	36	41	56	9	17	42	60	73	83	48	42	29	8
Land van Bergen op Zoom	40	56	28	32	50	75	9	37	39	56	56	81	44	59	19	42
Noordwestelijke zandgronden	43	37	47	46	39	42	19	34	34	49	70	72	45	45	33	34
Land van Breda	31	34	37	31	23	38	15	20	23	43	56	68	36	36	31	17
Westelijke Kempen	47	44	49	48	53	45	7	17	31	52	73	88	51	6	30	17
Meijerij	41	40	42	40	44	49	12	23	40	50	66	80	43	13	44	19
Oostelijke Kempen	47	49	52	44	43	50	8	17	38	55	77	84	54	12	32	35
Noordelijk Peelgebied	46	40	49	45	59	71	10	25	34	50	66	80	50	21	36	23
Zuidelijk Peelgebied	48	42	50	44	51	67	12	28	31	55	58	77	50	12	39	29
Land van Cuyk	41	35	45	38	64	71	15	26	41	38	71	63	45	29	32	35
Totaal Noord-Brabant	44	41	45	43	45	47	13	24	37	51	68	79	47	36	37	30
Zuid-Limburg	36	37	37	29	33	33	9	26	38	60	62	84	41	29	35	31
Westelijk Noord-Limburg	36	36	41	36	29	22	12	21	36	43	63	74	43	21	28	32
Noordelijke Maasvallei	37	33	40	37	35	41	17	22	31	44	54	74	47	22	33	33
Land van Montfoort	41	36	38	44	54	52	25	45	26	53	58	79	51	28	41	45
Totaal Limburg	36	35	39	37	32	33	16	24	34	48	60	76	44	26	32	33
Noordoostelijke Polder	63	52	62	69	65	45	20	33	49	73	61	80	69	60	58	72
Zuidelijke IJsselmeerpolders	66	50	68	82	69	100	50	67	36	55	63	73	84	64	48	90
Totaal Flevoland	64	51	66	74	66	48	21	35	47	65	62	76	76	62	55	73
Totaal Nederland	43	37	44	45	45	45	15	25	40	54	66	77	44	40	41	36

Bijlage 3 (3e vervolg)

Gebied

Opvolgingspercentage

to- taal	leeftijd				bedrijfsomvang						bedrijfstype					
	50-55- jr. jr.	60-65- jr. jr.	70 e.o.	70 jr.	10- sbe	70- sbe	110- sbe	150- sbe	190- sbe	190- 250 sbe	250 e.m.-hou- ker sbe	vee- derij bouw	ak- tuin- ge- bouw mengd			
Droogmakerijen	41	36	38	49	45	38	9	12	39	42	47	63	29	40	45	50
Rozenburg, Oost-Voorne en Putten	39	34	35	40	48	40	13	17	48	40	80	79	42	46	33	13
Voorne Duinstreek	32	35	31	32	29	29	11	26	38	50	63	85	39	35	29	13
IJsselmonde	44	38	52	45	43	41	23	33	45	45	63	82	35	36	47	42
Hoeksche- en Dordsche Waard	46	29	51	51	50	52	19	17	51	57	63	72	42	51	38	55
Goeree en Overflakke	34	36	30	38	33	31	13	33	39	58	45	72	50	44	23	23
De Venen	45	45	42	54	42	33	9	25	34	50	74	77	46	17	44	80
Rijnland	39	31	44	36	50	50	15	19	25	65	62	66	45	43	29	14
Boskoop	34	32	30	46	38	20	12	34	27	53	56	52	33	-	34	-
Land van Gouda en Woerden	35	30	48	36	35	18	12	13	37	63	65	93	35	0	38	50
Delf- en Schieland	45	39	45	57	47	35	11	29	42	39	54	64	36	67	52	67
Krimpenerwaard	36	37	39	39	35	17	11	16	46	72	78	91	37	-	17	0
Alblasserwaard	45	36	43	49	67	37	20	18	38	41	74	83	46	-	8	100
Vijfherenlanden	43	32	43	53	52	45	14	33	50	43	77	67	47	100	25	0
Bollenstreek	41	32	40	48	47	56	18	30	49	54	46	66	39	-	41	50
Westland	60	52	65	70	59	42	24	16	38	39	42	74	19	67	61	33
Totaal Zuid-Holland	44	39	46	50	46	38	15	24	41	50	59	71	40	45	47	39
Schouwen en Duiveland	42	36	49	45	43	35	16	41	55	52	62	52	43	38	36	58
Sint Philipsland	50	33	75	0	67	-	0	0	-	100	100	43	50	56	33	-
Tholen	44	25	46	54	36	63	25	41	49	62	43	71	50	44	43	40
Noord Beveland	47	40	52	45	83	0	11	29	45	71	53	65	20	47	33	100
Walcheren	41	40	42	45	33	42	21	39	44	54	81	71	57	35	32	42
Zuid Beveland	43	36	44	46	50	36	21	30	47	50	66	71	41	44	38	57
West Zeeuwsch Vlaanderen	37	31	39	41	38	37	25	19	38	51	53	69	39	36	31	41
Oost Zeeuwsch Vlaanderen	38	30	35	49	38	32	21	23	37	54	49	68	31	39	38	44
Totaal Zeeland	41	34	42	46	42	38	21	31	43	53	59	67	44	39	38	46